

ПРИРОДНО ТА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Івах Я.Є.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Розглянуто геополітичні та суспільно-географічні аспекти виникнення військового конфлікту на сході України. Охарактеризовано ймовірні плани Росії щодо реінтеграції України до складу імперії. Виділено найважливіші природні та соціально-економічні чинники, що зумовили локалізацію російсько-української війни на території Донбасу. Проаналізовано вплив окремих чинників на політичні та військові сторони конфлікту, особливості рельєфу та геологічної будови, що зумовили характер розселення на території Донбасу. Наголошено на процесах русифікації в регіоні, що сприяли виникненню сепаратизму. Зроблено висновок про необхідність детальних демографічних, економіко-географічних та військово-географічних досліджень території конфлікту.

Ключові слова: військово-політичний конфлікт; Донбас, природно-географічні чинники; суспільно-географічні чинники; заселення території, сепаратизм.

Після двох десятиріч примарного сталого розвитку світ знову переживає низку економічних, політичних та екологічних криз. Геополітичні інтереси окремих країн, підсилені успіхами економічного розвитку або “нафтодоларами”, стали різко суперечити усталеному світопорядку. Загострилось “зіткнення цивілізацій” (за С. Гантінгтоном), дуже швидко зарухались фігури на великій “Євразійській шахівниці” З. Бжезінського. Основним руйнівником післявоєнного укладу Європи стала Росія, яка в особі президента Путіна, військово-політичної верхівки і значної частини населення, відродила імперські амбіції та вирішила знову стати наддержавою. Заангажовані режимом російські “вчені” розробляли плани ослаблення долара, підриву економічної першості США, перетворення Росії у “енергетичну наддержаву”, яка могла б контролювати паливний ринок великої частини Євразійського простору і встановлювати світові ціни на нафтогазову сировину [4, 8].

Подальші плани передбачали відродження імперії щонайменше у масштабах колишнього СРСР. Але Росії катастрофічно бракує людських ресурсів для втілення таких планів. Та й у світі кількість людей, які є носіями російської мови за останні двадцять років скоротилася приблизно із 300 до 200 млн. Тому посилено розроблялася доктрина “русского мира” та ідея перемоги російського народу у II світовій війні. З анналів історії були витягнуті “ефективний менеджер Сталін”, георгіївська стрічка, ідея боротьби з фашизмом. Всі ці ідеї, крім самої Росії, активно випробовувались на теренах пострадянських країн, насамперед там, де переважало російськомовне населення. Першочерговим був план “м’якої” анексії України, за прикладом Білорусі, через встановлення корумпованого і скомпрометованого режиму, який би економічно і політично повністю залежав від владних структур Росії. Проблемними

для агресора були західні і частина центральних областей України, котрі без тотальних репресій і депортацій неможливо інтегрувати в “русский мир”.

Після перемоги Революції гідності російські “геополітики” почали реалізовувати інший сценарій, який передбачав захоплення України руками самих українців через імітацію боротьби з “фашизмом” і громадянської війни. Понад десять років всі прокремлівські сили в Україні мусували лозунг “фашизм не пройде”, що свідчить про розробку цього плану спецслужбами Російської Федерації ще на початку 2000-их рр. Такий сценарій практично повністю базувався на основі стратегії звільнення України від німецької окупації під час II світової війни. Тоді у ході наступальних операцій фронт просувався на кілька сотень кілометрів, а тоді стабілізувався на 3–6 місяців. За цей час серед визволеного населення проводили тотальну мобілізацію всіх здорових чоловіків. Саме їх, майже не навчених, кидали на передову при майбутніх великомасштабних наступальних операціях [1].

Якщо б цей план вдалося реалізувати в сучасних умовах, то мобілізованими у міфічній “Новоросії” передбачалося завоювати центральну Україну, а вже потім завдяки масовій пропаганді, діяльності московської православної церкви змусити “справжніх православних” (за кремлівським розумінням) українців до війни проти уніатів-бандерівців. Така братовбивча війна призвела б до мільйонних втрат серед населення України, створила б ще кілька нових “Збручів” на її території і навіки б поховала ідею соборної української держави. Сформована у цій війні армія яничарів, готова була б виконати будь-яке завдання щодо приєднання нових територій до імперії, вже на основі розпалювання “українсько-польської”, “українсько-угорської” чи іншої ворожнечі.

Українське суспільство виявилось вищим від цих планів військово-політичної верхівки РФ. Тому

їй вдалося реалізувати свій сценарій лише на невеликій східній частині території нашої держави, на українському Донбасі. Чому саме там? Адже перші спроби розхитування ситуації в Україні були більш активними у Харкові й Одесі. Харківська, Одеська, Миколаївська чи Запорізька області України були значно привабливішими для агресора і в стратегічному, і в економічному плані. Проте в цих регіонах, незважаючи на тотальні процеси русифікації, за часи незалежності створилося тверде українське ядро, в основі якого лежить кількасотрічне хліборобське освоєння слобожанських і причорноморських степів. Тому, відмовившись від ідеї “Новоросії”, російське керівництво сконцентрувало свої зусилля на Донбасі. Достатньо тривалий час існування цього конфлікту, який пережив вже кілька етапів загострення, дозволяє зробити висновок, що цей запасний варіант російсько-української війни на виснаження також ретельно планувався і до його розробки були причетні кваліфіковані географи. Достатньо згадати, що президентом Всеросійського Географічного товариства з 2011р. є сучасний міністр оборони РФ С. Шойгу.

На початку конфлікту, коли центром зосередження російських сил стало м. Слов'янськ, окремі експерти висловлювали думку, що метою Росії є родовища сланцевого газу, які розташовані у цьому районі. Справді, навіть геологічна будова території стала одним з важливих факторів вибору Донбасу як форпосту російської агресії. Проте на цей вибір вплинув цілий комплекс природно- і суспільно-географічних чинників, серед яких, на нашу думку, найважливішими є такі:

- складна конфігурація і остаточна невизначеність українсько-російського кордону, який має велику протяжність;
- різноманітна геологічна будова і рельєф території, що мали великий вплив на формування систем розселення і структуру господарства;
- велика лісистість – нехарактерна для степового регіону, процеси самовідновлення лісової і чагарникової рослинності на невикористовуваних землях;
- історико-географічні особливості заселення та освоєння регіону;
- національний і соціальний склад населення;
- характер міської і промислової забудови, наявність гірничих розробок, щільна транспортна мережа.

Одним з доказів імперських амбіцій Росії є її вперте небажання делімітувати і демаркувати кордони з Україною. Найбільша протяжність (понад 770 км) і найскладніша його конфігурація є в Луганській області, де вугільні райони Донбасу

були розсічені державним кордоном у 1925 р. з метою створення у Росії власної вугільної бази. Тому шахтарські міста Ростовської області (Камянськ-Шахтинський, Гуково, Новошахтинськ) розташовані впритул до нашого кордону, а ростовський Донецьк із трьох боків оточений українською територією. Хоча вугільна промисловість у Ростовській області майже повністю знищена, але залишилися ще окремі шахтні споруди, терикони, під'їзні шляхи, які можна використовувати для таємного накопичення і перекидання військових підрозділів і зброї. Від кордону з Росією суцільна зона міського розселення простягається до Донецька (на півдні регіону) і до Северодонецька (на півночі). Зате на півночі Луганської області великі майже незаселені території України заходять вглиб РФ, що утруднює контроль кордону і створює можливості для різноманітних провокацій. Єдине, що стримує російські війська від наступу в цьому районі і захоплення північної Луганщини, проходження магістральної залізниці Москва – Воронеж – Ростов-на-Дону вздовж кордону біля селища Мілове. Будь-які військові дії в цьому районі перетнуть надійне залізничне сполучення між центром і півднем Російської Федерації.

Як бачимо, навіть конфігурація кордону частково обумовлена тектонічною і геологічною будовою території. Більшість інших соціально-економічних особливостей території настільки залежні від цієї будови, що майже підтверджують теорію географічного детермінізму. Під час девонського і кам'яновугільного періодів у зоні зіткнення з південно-східним відрогом Українського кристалічного щита відбулися горотворчі процеси, які щоправда охопили дуже невелику територію і, на відміну від інших просторів Євразії (Урал, Алтай), не сформували потужної гірської системи. Зате для регіону властивий весь набір корисних копалин, які характерні для старих гір. Згодом, у пермський період, унаслідок висихання морських басейнів біля північних підніж цієї складчастої області утворилися потужні родовища солі. Наступні процеси денудації понизили рівень цих невеликих гір до височини, а поклади вугілля місцями вийшли на денну поверхню. Вони розташовані переважно на південь від Донецької височини по лінії Гуково (Росія) – Свердловськ – Донецьк – Павлоград, або на північ від неї по лінії Краснодон – Стаханов – Лисичанськ. Донбас також надзвичайно багатий будівельними матеріалами. Тому Донецька і Луганська області єдині регіони в Україні, у яких мінерально-сировинний потенціал займає більше 70% сукупного ПРП [10].

Схоже до того, як Дніпро, огинаючи Український кристалічний щит, так і Сіверський Донець, огинаючи Донецький кряж, відхиляється на схід. Сіверський Донець ділить Донбас на дві асиметричні частини: північну – пологохвилясту, хоча й розчленовану долинами річок меридіонального простягання; і південну – височинну із складним рельєфом, що подекуди набуває характеру горбогір'я. Долина Сіверського Дінця – асиметрична. Правий берег – крутий, інколи, скелястий, що створює добрі умови для оборони. Лівобережна широка долина вкрита піщаними відкладами і лісовою рослинністю.

На першому етапі протистояння перед бойовиками було поставлене завдання захопити саме територію вздовж Сіверського Дінця від м. Слов'яногірська до м. Луганська і, по можливості, закріпитися у лісах на північ від річки від м. Кременної до м. Станиці Луганської. Тому, незважаючи на численні втрати, українські військові і добровольці втримали гору Карачун між містами Слов'янськ і Краматорськ, а в ході липневої операції 2014 р. змогли відтіснити терористичні сили від Сіверського Дінця.

Складний і розчленований рельєф південної частини Донбасу, ускладнений антропогенними утвореннями (териконами, відвалами, кар'єрами), дає супротивникам можливість здійснювати приховані маневри, накопичувати живу силу і техніку, використовувати панівні висоти для артилерійського вогню. Це пояснює інтенсивність боїв у районі Савур-Могили, під Волновахою, на Дебальцівському плацдармі. Коли, Савур-Могила в силу несприятливих факторів була втрачена, то українським силам вдалося відстояти Волноваху і Гранітне, що дає можливість контролювати східні відроги Приазовської височини, які круто обриваються до р. Кальміус. Особлива увага до Дебальцівського плацдарму, пояснюється не тільки наявністю вузлової станції і перетином автотрас Харків – Ростов та Донецьк – Луганськ, але й тим що він знаходився на одному з відрогів Донецького кряжу на вододілі численних річок, що розтікаються у різні сторони.

Добрі можливості для прихованих операцій, спорудження укріплень, забезпечення дровами дають ліси і густі чагарники. Крім, вже згадуваних великих масивів лісу на лівобережжі Дінця, підвищена лісистість характерна для околиць міст Слов'янська і Краматорська. Невеликі ліси і переліски збереглися на підвищених частинах Донецької височини. Окрім того, на колишніх промислових майданчиках, відпрацьованих гірничих розробках, на закинутих сільсько-господарських землях, у долинах балок відновлю-

ється густа чагарникова, а місцями вже й лісова рослинність, яку можна використовувати у ході диверсійної війни. Окрім природно-географічних особливостей території (височинна місцевість, дещо більша кількість опадів) значний вплив на відновлення лісів мають антропогенні фактори. У другій половині XX ст. на Донбасі споруджено потужну систему каналів і водосховищ, практично всі великі поселення були забезпечені централізованим водопостачанням. Але, через зношеність водопровідних і каналізаційних мереж, для регіону характерні великі втрати води, яка потім виходить на поверхню у днищах балок.

Донбас став промисловим і густозаселеним регіоном лише у XX ст. Упродовж тисячоліть населення цієї території дуже динамічно змінювалося. В історичні часи на довший період тут затримувалися царські скіфи і хозари. Саме хозарська держава найдовший час (понад 300 р.) володіла цією територією з кінця VI до початку X ст. Ці народи, як і інші, що швидко змінювали один одного у часи великого переселення народів, займалися переважно кочовим скотарством, тому крім курганів-могильників і кам'яних скульптур, вони залишили небагато слідів свого перебування. Хоча ще у II – I тисячоліттях до Р.Х. тут існували розробки кольорових металів, насамперед міді [5].

Осіле населення на Донбасі почало з'являтися у XVII ст. (козацькі зимівники, розробки солі), а широка колонізація розпочалася лише у кінці XVIII ст. Заселення Донбасу відбувалося з трьох сторін. З північного заходу йшла українська землеробська цивілізація з певною домішкою інших етнічних груп (поляки, євреї). Зі сходу і північного-сходу, завдяки розширенню області війська Донського, відбувалася російська колонізація, яка успадкувала немало залишків хозарщини. На півдні, зусиллями Російської імперії, з'явилися грецькі та німецькі осередки. У XIX столітті на розселення великий вплив мало розташування корисних копалин насамперед солі і вугілля. Спочатку найбільшим центром було м. Бахмут (осередок видобутку солі), але вже у кінці XIX ст. його випередили вугільно-металургійні центри. З того часу вже спостерігається чітка диференціація національного складу населення. Коли у сільській місцевості українці складали від 60 до 90%, то у багатьох містах вони були в меншості, а шахтарські поселення були переважно російськими [3, 7]. На відміну від Києва, Харкова, чи Одеси де міська російська культура вважала себе вищою за українську за рахунок “образованности”, то на Донбасі міська культура стояла значно нижче рівня навколишніх сіл, що призводило до численних соціальних конфліктів.

У етнонаціональній і соціальній структурі Донбасу у ХХ столітті відбулися два корінних злами. Перший мав місце у часи колективізації і голодомору (1929–1933 рр.), коли було знищене відносно заможне сільське українське населення, пізніше замінене вихідцями із Центральної Росії. Колгоспна система понизила селян до рабського стану, тоді коли важка напіврабська праця на шахтах і заводах була, хоч частково, законодавчо врегульована і давала вищі доходи. Це давало жителям міст вищий соціальний статус і сприяло русифікації регіону.

Другий злам відбувся у 1960-70-і рр. Він пов'язаний з тотальною урбанізацією Донбасу і одночасними процесами примусової русифікації. До цього часу приурочений і найвищий рівень соціального добробуту Донбасу: високий рівень зарплат; масове житлове будівництво; значно краще ніж в інших регіонах забезпечення продовольством і товарами. Цим можна пояснити стійкий “совковий” менталітет жителів Донбасу і їхнє бажання повернутися в СРСР.

Вже у 1980-і роки стало зрозуміло, що структура господарства регіону є застарілою, а умови і безпека праці – катастрофічними. Тому багато молодих людей не хотіли йти працювати на шахти і металургійні заводи з надзвичайно важкими умовами праці, що призвело до різкого зростання злочинності і утворення організованих злочинних угруповань. Донбас став непосильним тягарем для молодої української держави, що не дозволило здійснити швидкі економічні та соціальні реформи. У політичній боротьбі це була золота антиукраїнська акція. Тому перший всеукраїнський перепис 2001р. засвідчив переважання у багатьох містах російського населення. Ще гіршою стала мовна ситуація. У більшості міст, що розташовані у межах так званих ДНР і ЛНР, частка російськомовного населення досягла 80 – 90% [9]. За останнє десятиріччя мовна ситуація в регіоні лише погіршилася.

На жаль, у зв'язку з повним засиллям проросійських сил у владних структурах Донецької і Луганської областей, багато українських патріотів змушені були покинути ці регіони. Різко погіршилися демографічні показники, соціальна структура населення, зросли злочинність, алкоголізм, наркоманія. Разом з тим, досить високий рівень пенсій і соціального забезпечення збільшив частку людей похилого віку, які більшу частину свого вільного часу проводили за переглядом російських і проросійських телеканалів. З цієї маси населення рекрутувалися симпатичні комуністичних ідей, прихильники відродження СРСР, активісти ДНР і ЛНР.

Для Донбасу характерна нерегулярна система розселення, маючою якою обумовлений розташуванням покладів вугілля та інших корисних копалин. Можна чітко відслідкувати дві урбанізаційні смуги: одна з яких простягається на північ від Донецької височини (Краснодон – Луганськ – Алчевськ – Стаханов – Первомайськ – Лисичанськ – Кременна); а друга є значно складнішою через особливості рельєфу і геологічної будови (Свердловськ – Ровеньки – Антрацит – Красний Луч – Сніжне – Торез – Шахтарськ – Єнакієве – Горлівка – Краматорськ – Слов'янськ, з відгалуженням від Шахтарська на Харцизьк – Макіївку – Донецьк). Поселення свідомо розставлені автором зі сходу на захід, щоб показати шляхи російської інвазії на Донбас [2, 7].

Великі і середні міста разом з робітничими селищами складають практично суцільні смуги розселення, які хаотично межують з шахтами, металургійними і машинобудівними підприємствами, великими транспортно-складськими зонами. З цими смугами розселення безпосередньо межують шахтарські міста Ростовської області Росії, у яких вугільна галузь майже занепала. Все це створює майже ідеальні умови для таємного нагромадження і перекидання зброї, живої сили і техніки. Військові конвої, які заходять з Росії переміщуються майже постійно в межах населених пунктів, а тому знищити їх на марші, так щоб не постраждали мирні жителі, майже неможливо. Українські збройні сили, знову ж таки з огляду на безпеку населення, розташовуються переважно за межами населених пунктів, тоді коли російсько-терористичні військові формування базуються у промислових, складських, адміністративних приміщеннях, розташованих посеред житлової забудови. Це створює асиметричні умови для ведення бойових дій, робить малоефективними наступальні операції. Це одна з важливих причин локальних перемог терористичних формувань.

На початкових етапах розгортання конфлікту із окремих ЛНР та ДНР російські стратеги планували утворити єдину “Новоросію”, під прапорами якої воює чимало бойовиків. Але потім від цієї ідеї відмовилися. Справа в тому, що транспортні системи двох областей мало зв'язані між собою. Більшість залізниць Донбасу проходять по привододільних поверхнях, які є менш розчленованими ніж схили Донецької височини. Залізниця Донецької області (5 напрямів) сходяться в районі Горлівки і по досить вузькому гребеню проходять на Вуглегірськ і Дебальцеве де знову розгалужуються (4 напрями), причому залізниця на Свердловськ проходить по найвищих точках Донецької височини, зокрема по схилах Могили

Мечетної (367м). Тому стає зрозумілою надзвичайно важлива роль транспортного вузла Дебальцевого і старання Росії захопити його, незважаючи на ймовірні міжнародні санкції.

Аналіз всього ходу бойових дій свідчить загалом про правильне стратегічне і військово-планування операцій з українського боку. Найбільш вразливі для українських сил траса “Бахмутка”, м. Станиця–Луганська, поселення в околицях Горлівки і Донецька контролюють потоки перекидання живої сили і техніки і є стратегічно важливими для захисту північних частин Донецької і Луганської областей. Треба зазначити, що ці частини областей, дають левову частку сільсько-господарської продукції, експортних надходжень і є здебільшого малодотаційними, тоді як території підконтрольні ЛНР і ДНР останніми роками отримували десятки мільярдів гривень дотацій.

Тривалість військових дій на Донбасі, масове використання артилерії і броньованої техніки, кількість жертв свідчать про формування регіонального конфлікту, який сконцентрований на сході України, але має як загальноєвропейські, так і глобальні виміри. У порівнянні з уже “замороженими” конфліктами у Придністров’ї, Абхазії та Південній Осетії він охоплює більшу територію (понад 20 тис км²) і кількість населення (до 4 млн. осіб). А за кількістю живої сили і техніки, яка приймала участь у боях цей конфлікт став одним із найбільших у сучасному світі. Лише на боці російсько-терористичних військ сконцентровано понад 500 танків, до тисячі бронемашин піхоти, сотні артилерійських систем, зокрема, залпового вогню. За кількістю техніки “народна міліція Новоросії” перевищує більшість європейських армій.

Безпосередню участь у конфлікті беруть лише дві країни – Україна і Росія. Реально він є локальним зосередженням великої українсько-російської війни, яка відбувається у політичній, економічній, енергетичних площинах. І лише на Донбасі – переросла у пряме військово протистояння. Ця війна вже зараз зачіпає інтереси усіх країн Чорноморського басейну, оскільки здійснення російських планів створення “Новоросії” може спричинити ескалацію конфліктів на територіях Молдови і Грузії та створити нові політичні та економічні виклики у південно-східній Європі.

Окупація Росією Криму і Донбасу зруйнувала принцип непорушності кордонів у післявоєнній Європі. Це змусило реагувати всі міжнародні організації і союзи Європейських країн. Більшість з них, окрім ОБСЄ, не мають безпосереднього відношення до конфлікту на Донбасі. Зате, всі європейські структури створюють певний економічний чи політичний тиск на країну агресора.

Регіональний конфлікт на сході України поставив питання про необхідність переформатування міжнародних структур, зокрема ООН. Росія не має жодного прямого союзника у цьому конфлікті, але, завдяки праву вето у Раді Безпеки ООН поки що, блокує політичні і юридичні шляхи розв’язання конфлікту. Зате Україна здобула нових союзників, серед яких більшість розвинутих країн світу, зокрема Австралія, Японія, Велика Британія. Належну політичну та економічну підтримку надають і США, які, завдяки Україні, можуть зруйнувати імперські амбіції Росії.

Успішне розв’язання українсько-російського конфлікту згідно норм міжнародного права, тобто повернення окупованих територій до складу України, допоможе розв’язати подібні конфлікти у Молдові та Грузії, зменшити протистояння у різних регіонах світу, де тероризм підтримується російським політичним режимом.

Військово-політичний конфлікт між Україною і Росією, що відбувається на Донбасі, потребує детального географічного аналізу. Найбільша увага політиків, вчених, експертів та й всієї громадськості прикута переважно до зовнішніх факторів цього конфлікту. Інформація ж про внутрішню ситуацію на Донбасі з українського боку є дуже дозованою і фрагментарною, через проблеми національної безпеки, а російська інформація має пропагандистський характер. Суспільним географам варто звернути увагу на демографічні, економіко-географічні та соціальні аспекти цього конфлікту, та його вплив на загальну ситуацію в державі. Для вивчення мілітарних аспектів конфлікту необхідно створювати новий напрям суспільної географії – військово географію.

Література

1. Атлас офицера. – Москва : Военно-топографическое управление, 1984. – 396 с.
2. Донецька область. Політико-адміністративна карта. Масштаб 1 : 250 000 – К. : ДНВП “Картографія”, 2014.
3. Дністрянський М.С. Політична географія та геополітика України : Навч. пос. – Тернопіль : навчальна книга – Богдан, 2010. – 344 с.
4. Дугин А. Основы геополитики. Геополитическое будущее России. – Москва: Арктогея, 1997. – 608 с.
5. Лаврів П. І. Історія Південно-Східної України. – Львів: МП «Слово», 1992. – 152 с.
6. Лозинський Р. М. Мовна ситуація в Україні (суспільно-географічний погляд): Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 502 с.
7. Луганська область. Політико-адміністративна карта. Масштаб 1 : 250 000 – К. : ДНВП “Картографія”, 2008.
8. Лукас Е. Нова холодна війна. Як Кремль загрожує Росії і Заходу. – К: Темпора, 2009 – 248 с.
9. Національний атлас України. – ДНВП «Картографія», 2009 – 440 с., іл.

10. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України /В. П. Руденко. – У 3-х част. : підручник. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т., 2020 – 552 с.

Ивах Я. Природные и общественно-географические особенности формирования регионального военно-политического конфликта на востоке Украины. Рассмотрены геополитические и общественно-географические аспекты возникновения военного конфликта на востоке Украины. Охарактеризованы вероятные планы России относительно реинтеграции Украины в состав империи. Выделены важнейшие природные и социально-экономические факторы, определившие локализацию российско-украинской войны на территории Донбасса. Проанализировано влияние отдельных факторов на политические и военные стороны конфликта. Подчеркнуты процессы русификации в регионе, способствовавшие возникновению сепаратизма. Сделаны выводы о необходимости детальных демографических, экономико-географических и военно-географических исследований территории конфликта.

Ключевые слова: военно-политический конфликт; Донбасс; природно-географические факторы; общественно-географические факторы; заселение территории, сепаратизм.

Ivakh Y. Natural and socio-geographical features of the formation of regional political military conflict in the east of Ukraine. This article examines the geopolitical, social and geographical aspects of the emergence of a military conflict in the Eastern Ukraine. The geoeconomical and geopolitical processes in the modern world have conduced to the development of instability and to the growth of the countries – exporters of raw materials. It is stated that the Russian leadership has tried to restore the status of a geostrategic player by creating an energy superpower and revive USSR. The most important country in the geopolitical sense for Russia has become Ukraine, because the restoration of the empire is impossible without the annexation of Ukraine.

Russian geopoliticians have considered a plan of a “soft” annexation by establishing a corrupt regime and forced economic integration of Ukraine in the Eurasian structures. After the victory of the Revolution of Dignity in the early 2014 the ruling leadership of Russia moved to the scenario of a “hybrid” war. The author has discussed some possible Russian scenarios of inciting of civil war on the entire territory of Ukraine. The likelihood of a large-scale military intervention under the slogans of struggle against “fascism” has been investigated. The analysis in the article has led to the conclusion about the active participation of the Russian specialists- geographers in planning of military operations on the territory of Donbas.

At the same time, the article has analyzed a complex of natural and socio-geographic factors, which led to the localization of military conflict between Ukraine and Russia on the territory of Donbas. The uniqueness of the region consists in its complex geological and landscape structure and its location on the border of different civilizations and state entities. Donbas is similar to other mining areas of the world but it has an outdated industrial structure.

The peculiarities of the configuration of the Ukrainian-Russian state border in the ratio with the systems of settling are shown. The insecurity of the border and the presence of cross-border systems of settling have facilitated to the realization of hybrid military operations. The uniqueness of Donbas’ landscapes and its geological structure has been emphasized in this respect. The mineral resources and landscape have had a great impact on settling and the structure of the economy, where coal, metallurgical, chemical and building industry prevail. The influence of an extensive network of natural and man-made ponds, the large tracts of forests and scrubs on the fighting has been revealed. Because of the existence of large areas of unused land and water losses the restoration of forest vegetation has occurred in many areas. Donbas is the only region in South-Eastern Ukraine, where secret accumulation of military units and conducting of large-scale sabotage operations are possible.

The main stages of settling of Donbas’ territory have been considered. For thousands of years the ethnic composition and systems of public education have changed here. The emergence of permanent settlements began only in the XVII century and had a dual character. Ukrainians dominated in rural areas, while Russians dominated in workers’ settlements. The process of Russification increased dramatically during the Soviet times because of the famine and active flow of migrants from the Central Russia. In 1960s-70s the Donbas became the area with relatively high social standards, which had a great influence on the mentality of the local people. The predominance of the Russian-speaking population and social peculiarities of the region led to the emergence of separatist processes. The system of Donbas’ settling, which has the complex irregular structure has been characterized. Two urbanization strips, which continue on the territory of the Russian Federation, have been formed in the region. The predominance of the mining and metallurgical centres with many abandoned factories has contributed to a hidden aggression of the Russian troops.

The uniqueness of the Donbas’ transportation system, which was formed in the time of industrialization, has been emphasized. The railways and roads of the regions of Luhansk and Donetsk have a complex configuration with the town of Debaltsevo as its kea link. This explains the strategic importance of Debaltsevo bridgehead.

The duration of the hostilities in the Donbas, the massive use of heavy machinery, as well as the number of victims indicates the formation of a regional conflict, which has European and global significance. Resolving of this conflict requires the mobilization of all diplomatic, economic and military resources of Ukraine and broad involvement of the international community. The Russian-Ukrainian military conflict has also put the reformatting of the UN, the institutions of high on the world political agenda.

The present article concludes with a wide call for the need for a broad socio-geographic research of political, economic and social causes of the armed conflict in the Donbas and the establishment of its new section: the military geography.

Key words: military-political conflict; Donbas, natural geographic factors; social and geographical factors; settlement of territory, separatism.